

УДК 632.937

ЗАХИСТ КАРТОПЛІ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ БАКТЕРІАЛЬНИМИ ПРЕПАРАТАМИ

Варанкіна Т. М., здобувачка вищої освіти гр. АГ-181

Тимошенко О. П., к.с.-г.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Останні роки гостро постало питання застосування аграріями екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Як результат, мікробні препарати на основі агрономічно корисних мікроорганізмів користуються все більшою популярністю. Разом з органічними добривами вони відіграють важливу роль у збільшенні врожайності сільськогосподарських культур та родючості ґрунту [1,2].

Картопля (*Solanum tuberosum* L.) посідає одне з перших місць серед інших сільськогосподарських культур за універсальністю використання в господарстві. Вона є важливою продовольчою, кормовою й технічною культурою. Продовольча цінність картоплі визначається її високими смаковими якостями та сприятливим для здоров'я людини хімічним складом бульб [3].

Проте, ця вегетативно розмножувана культура стоїть у зоні ризику від захворювань та шкодочинності різних видів гризунів, комах та бур'янів. Найбільш актуальні захворювання є: **ризоктоніоз, або чорна парша, фітофтороз, фузаріозна гниль та кільцева бактеріальна гниль** [4, 5, 6] (рис. 1).

Ризоктоніоз викликається грибом *Rhizoctonia solani* Kuhn. Збудник захворювання спроможний інфікувати рослини на всіх етапах органогенезу. Урожайність культури може знижуватись до 40 % і більше. Крім того, погіршується якість насінневого матеріалу, що внаслідок значного ураження проростків приводить до зрідження посівів на 15-20 % [9,10].

Фітофтороз (бура картопляна гниль). Ранній розвиток хвороби на бадиллі призводить до недобору врожаю. Фітофтора уражає листя, стебла (рис. 1.) та бульби. Фітофтороз є одним із найнебезпечніших захворювань картоплі. У середньому розмір втрат від розвитку хвороби становить 10–30 %, хоча в роки епіфітотії може сягати 50–70 % [11].

Фузаріоз (суха фузаріозна гниль) – це хвороба, що вражає бульби і розвивається під час зберігання. Це також одна з головних причин непроростання насінневої картоплі чи уповільненого розвитку куща. Першими ознаками фузаріозу є невеликі западини, навколо яких пізніше утворюються концентричні кола. На цих колах розвиваються скупчення міцелію кремово-рожевого кольору і утворюється світла гниль з брудною біло-синьою грибноцею у порожнинах. Збудник фузаріозу живе в основному у ґрунті у вигляді спор і проникає у бульби через ушкодження шкіри у процесі викопування, сортування чи садіння картоплі [11].

Кільцева гниль картоплі (рис. 1). Збудник: бактерія *Clavibacter michiganensis* subsp. *sepedonicus* Davis et al. Симптоми прояву кільцевої гнилі дуже схожі на симптоми прояву таких хвороб як фітофтороз картоплі, вертицильоз і бура гниль картоплі, тому діагностика цієї хвороби можлива лише в лабораторних умовах. Основним джерелом інфекції є уражені бульби картоплі, додатковим джерелом – неперегнилі рештки та інфіковане бадилля. Нагромадженню бактеріальної інфекції у ґрунті спричиняє монокультура картоплі.

Поширення і перезараження кільцевою гниллю відбувається також у разі різання насінневих бульб картоплі. Найтипівішим проявом хвороби є ураження судинної системи бульб, звідки хвороба отримала свою назву. На розрізі хворої бульби або стебла уражена ділянка судинної системи стає м'якою, має лимонно-жовтий колір й однорідну маслянисту структуру. При надавлюванні з ураженого місця виділяється світло-жовта маса зруйнованих клітин з бактеріями. Згодом ураження поширюватися на серцевину. Вся внутрішня частина бульби загниває і перетворюється в тягучу масу, яка має неприємний запах [11].

Ризоктоніоз картоплі
(*Rhizoctonia solani* Kuhn.)

Фітофтороз
(*Phytophthora infestans* de Bary.)

Суха фузаріозна гниль
(*Fusarium* spp.) [7]

Кільцева бактеріальна гниль
Clavibacter michiganensis subsp.
Sepedonicus Davis et al [8]

Рисунок 1 - Найбільш поширені захворювання грибної бактеріальної етіології на рослинах та бульбах картоплі

Альтернативою хімічній системі захисту є науково обґрунтоване застосування біопрепаратів, які здатні забезпечити отримання насінневої та продовольчої картоплі високої якості, а також підтримання продуктивних якостей отриманого методом біотехнології насінневого матеріалу картоплі в процесі його репродукування є застосування мікробіологічних препаратів на основі корисних бактерій та ендоефітів, які допомагають рослині пристосуватись до певних природних або штучних умов, сприяючи їй у захисті від біотичних або абіотичних стресорів [12, 13, 14].

У переліку пестицидів та агрохімікатів, дозволених для використання в Україні за останні роки налічувалось біля двох десятків біопрепаратів, з яких на картоплі для передпосівної обробки або при вегетації рослин рекомендують використовувати: Мікосан-Н (лужний екстракт афілофоральних грибів, 3 %, н.в. – 10 мл/кг, Україна); ФітоДоктор (*Bacillus subtilis*, н.в. – 30 г/л, м. Ладижин, ДП „Ензим”, Україна); Планриз (*Pseudomonas fluorescense* штам AP-33, в.с. з титром $2,5 \times 10^9$ кл/мл, н.в. – 50 мл/л води, Україна); Актофіт (*Streptomyces* sp., н.в. – 4

мл/л, Україна), Псевдобактерин – 2. Із них розвиток фузаріозної гнилі на сортах в основному найкраще затримували препарати Планриз та Мікосан-Н [15].

Найкращими за ефективністю проти збудника бактеріальної гнилі виявився препарат ФітоДоктор. Препарат актофіт найкраще затримував розвиток бактеріальної гнилі при температурі 23-25°C. при підвищенні температури ефективність біопрепаратів збільшувалась [15].

Використання мікробіологічних препаратів регулює складні біохімічні процеси в бульбах, змінює їх направленість та інтенсивність. Обробка бульб картоплі Триходерміном (на основі гриба-антагоніста *Trichoderma lignorum* М – 40, титр 1×10^9 см³, Україна) та Фітоцидом-Р (на основі *Bacillus subtilis* $1,0 \times 10^9$ КУО/см³, ПП «БТУ-Центр», Україна) перед закладкою сприяє зменшенню в 1,3-1,8 рази після зберігання втрат маси, крохмалю та сухої речовини. Використання біопрепаратів при зберіганні картоплі знижує активність гідролітичних ферментів, які каталізують розпад крохмалю і одночасно підвищують активність ферментів, які беруть участь в адаптації рослинних тканин до несприятливих умов зовнішнього середовища [16].

За праймування садивних бульб бактеріальним препаратом КЛЕПС, *Methylobacterium sp.* ІМВГ 290 зростає продуктивність рослин картоплі та значною мірою попереджує розвиток на бульбах збудників грибних хвороб [17].

Таким чином, мікроорганізми – антагоністи, які є основою біопрепаратів, мають ріст регулюючі, імуномодельючі та антистресові властивості, що сприяють кращому розвитку рослин та отриманню якісної, лежкоздатної продукції [18,19,20].

Список використаних джерел

1. Мікробні препарати у землеробстві. Теорія і практика: Монографія / В.В. Волкогон, О.В. Надкернична, Т.М. Ковалевська, та ін. За ред. В.В.Волкогона. – К.: Аграрна наука, 2006. – 311 с.
2. Волкогон В.В. Мікробіологія у сучасному аграрному виробництві / В.В. Волкогон // С.– г. мікробіол.: Між від. темат. наук. зб. – Чернігів: ЦНТЕІ, 2005. Вип. 1–2. – С. 6–29.
3. Теслюк П. С. Картопля - другий хліб [Текст]: наук.-попул. альм. для селян у 3 випусках. Вип. 2. / упоряд. та заг. ред. П. С. Теслюк. - Київ: Довіра, 1995. – 235 с.
4. Хвороби та шкідники картоплі, заходи боротьби з ними/ Теслюк П. С., Куценко В. С., Подгаєцький А. А. та ін.. – К.: Ріджи, 2017.- 232 с.
5. Довідник із захисту рослин / Л.І.Бублик, Г.І. Васечко, В.П. Васильєв та ін.; За ред. М.П. Лісового. // К.: Урожай, 1999. – 744 с.
6. Куценко В.С. Картопля / за ред.: В.В. Кононученка, М.Я Молоцького. – К., 2003. – Т.2: Хвороби і шкідники. – 240 с.
7. Фузаріозна суха гниль. - Режим доступу: <https://belbulba.by/fuzarioznaya-sukhaya-gnil> (дата звернення 09.03.2021).
8. Невидимий ворог врожаю картоплі. - Режим доступу: <http://www.karant.in.ua/content/nevudymuy-vorog-vrozhayu-kartopli>(дата звернення 09.03.2021).
9. Іванюк В.Г. Калач В.И., Андреев И.В. Агротехнические и химические способы защиты картофеля от ризоктониоза // Картофелеводство: сб. науч. тр. / РУП «Науч. -практ. центр НАН Белоруси по картофелеводству и плодовоощеводству». Минск, 2008. Т. 14. С. 381–390.
10. Іванюк В.Г. Защита картофеля от болезней, вредителей и сорняков / В.Г. Иванюк, С.А. Банадысев, Г.К. Журомский. – Мн.: Белпринт, 2005. С. 696.
11. Пересипкин В.Ф. (Ред.) Болезни сельскохозяйственных культур. В 3-х т. – Т. 2: Болезни технических культур и картофеля. – К.: Урожай, 1990. – 248 с.
12. Cruz A.R. de la. Biological suppression of potato ring rot by fluorescent pseudomonas / A.R. de la Cruz, A.R. Poplawsky, M.V. Wiese // Appl. and Environ. Microbiol. – 1992. – 58, № 6. – P. 1986-1991.

13. Schoeder K.L. Suppression of *Clavacter michiganensis* subsp. *sepedonicus* in potato plant by using *Pseudomonas corrugate* / K.L. Schoeder, W. Chun // *Phytopatology*. - 1995. – 85, № 10. – P. 1147.
14. Glulow S.A. Effect of tuberplane bacteria on susceptibility of potato tubers to late blight / S.A. Glulow, H.E. Stewart, R.L. Wastie // *Phytophthora infestans-150*. Eur. Assoc. for potato res.: *Phatology secbion conference*, Ireland. – Dublin: Boll Press Ltd, 1995. – P. 325-332.
15. Бородай В.В., Войцешина Н.І., Данілкова Т.В., Колтунов В.А. Перспективність застосування біологічних засобів захисті при зберіганні бульб картоплі / XII з'їзд товариства мікробіологів України. Тез доп. (22-30 травня 2009 р. Ужгород) Ужгород: „Патент”. 2009. - С. 103.
16. Ткаленко Г.М. Вплив біологічних препаратів на показники якості картоплі при зберіганні / Г.М. Ткаленко, В.В.Бородай, К.М. Бальвас // *Фитосанитарная безопасность и контроль сельскохозяйственной продукции: инф. бюл. № 44*. – Бояны, 2013. – С. 284-287.
17. Лященко С.А., Верменко Ю.Я., Арданов П.Є., Козировська Н.О. Продуктивність та ураженість грибними хворобами бульб різних сортів картоплі за застосування мікробіологічного препарату КЛЕПС, *Methlobacterium sp.* ІМВГ 290 та властивих сортам ендofітів // *Картоплярство*. – 2012. - № 3-4. – С. 32-36.
18. Власенко М.Ю. Біохімічний та якість бульб картоплі залежно від умов мінерального живлення на чорноземах центрального Лісостепу / М.Ю. Власенко, С.Д. Петренко // *Аграрні вісті*. – Біла Церква, 2006. - № 3. - С. 4-6.
19. Колтунов В.А. Поширення хвороб при вирощуванні картоплі залежно від строків садіння, ґрунтово-кліматичної зони та обробки біопрепаратами / В.А. Колтунов, Т.В. Данілкова, В.В. Бородай // *Вісник ХНАУ. Серія Рослинництво. Селекція і насінництво, плодовоовочівництво*. – 2011. - № 10. – С. 83-92.
20. Патица В.П. Екологічні основи застосування біологічних засобів захисту рослин як альтернативи хімічним пестицидам / В.П. Патица, Т.Г. Омелянець // *Агроекологічний журнал*. – 2005, № 2. – С.21-24.

УДК 635.251:027.34

ВПЛИВ РАДІАЦІЙНОГО ОПРОМІНЕННЯ НА ПРОРОСТАННЯ НАСІННЯ КАРТОПЛІ

Грищенко Є. О., здобувач вищої освіти гр. АГ-171
Науковий керівник: Чмель О. П., ст.викладач
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Для створення сортів, вихідного селекційного матеріалу картоплі використовували найрізноманітніші традиційні методи: поліпшуючий клонів добір, використання потомства від самозапилення, внутрішньовидову гібридизацію, поліплоїдію, гаплоїдію, експериментальний мутагенез та міжвидову гібридизацію. Останнім часом певні успіхи в цьому відношенні досягнуті із застосуванням методів біотехнології та біоінженерії. Водночас, надзвичайно рідко проводяться експерименти з поєднання різних методів, визначення їх взаємного впливу на кінцевий результат. Стосовно кожного з перерахованих методів запропоновано специфічність його використання. Наприклад, метод експериментального мутагенезу широко використовується для зменшення пресингу інфекції хвороб, шкідників [1].

У зв'язку з викладеним, метою дослідження було виявити ефект від поєднання двох методів: міжвидової гібридизації та радіаційного опромінення γ -промінням на проростання гібридного насіння від беккросування складних міжвидових гібридів.

Сухе гібридне насіння, яке характеризувалось складною генетичною природою, обробляли гамма-променями, джерелом яких був ^{60}Co на установці «Theratron Elit-80».